

RIIGIEELARVELISE TOETUSE ARUANNE

1. Taotleja nimi: MTÜ Kindral Johan Laidoneri Selts
2. Registrikood: 801002697
3. Taotleja kontaktandmed (postiaadress, telefon, elektronpost): Mõisa tee 1, Viimsi 74001, Harjumaa; tel 53 544 755; jan.laidsalu@gmail.com
4. Taotleja arveldusarve number: LHV: <u>EE937700771002555604</u>
5. Riigieelarvest eraldatud summa: 16 725 eurot

6. Taotleja põhikirjalised tegevused:

Eesti ajaloomälu jäädvustamine ja edendamine, sõjaajaloo ning Eesti vabadusvõitluse tutvustamine, väljapaistvate Eesti väejuhtide, eriti kindral Laidoneri tegevuse tutvustamine ja mälestuse jäädvustamine. Eesti Sõjamuuseumi - Kindral Laidoneri Muuseumi tegevuse eesmärkidele igakülgne kaasaitamine.

7. Projekti või tegevuse lühikirjeldus (kui projekt jaguneb allprojektideks, siis allprojektide kaupa ja tegevuste puhul tegevussuundade kaupa):

Kindral Johan Laidoneri Selts on vastavalt oma põhikirjalistele eesmärkidele enam kui veerandsaja aasta jooksul järjekindlalt ja sihipäraselt pühendunud Eesti riigi ja rahva ajaloomälu põlistamisele ning süvendamisele, eeskätt noorsoo kaitsetahte tugevdamisele.

Seltsi tegevus on algusest peale olnud seotud Eesti Sõjamuuseumi ja selle eelkäija Kindral Laidoneri Muuseumi tekkeloo ning eesmärkidega. Seltsi eesmärgid on lähedased muuseumi vahetutele, aga ka pikaajalistele eesmärkidele. Kindral Johan Laidoneri Selts on sisuliselt Eesti Sõjamuuseumi - Kindral Laidoneri Muuseumi sõprade selts, kes püüab igati kaasa aidata muuseumi arengule ja selle külastajaskonna laienemisele.

Eelnimetatud eesmärkide saavutamise nimel on Selts 2021. aasta jooksul ellu viinud järgmised tegevused:

- 1) Aktiivne osalemine Vabadussõja relvarahu tähistamisel 3. jaanuaril, s.h. Vabadussõja võidusamba juures ning Viimsi mõisapargis Johan ja Maria Laidoneri mälestusmärgi juures.
- 2) Tartu rahulepingu tähenduse teadvustamine, sealhulgas mälestushetkega Jaan Poska haual 2. veebruaril.
- 3) Kindral Laidoneri traditsioonilise mälestustalituse korraldamine kindrali 137. sünniaastapäeval 12. veebruaril. Seltsi nimel asetati kimp kindral Laidoneri ja Maria Laidoneri mälestusmärgi juurde Viimsi mõisapargis. Mälestuskõne pidas Seltsi esimees Trivimi Velliste. Üritus leidis kajastamist Viimsi Teatajas.
- 4) Aktiivne osalemine Vabariigi aastapäeva üritustel – s. h. koolides.

- 5) Aktiivne osalemine Eesti lipu päeval riigilipu pidulikul heiskamisel Pika Hermanni torni 4. juuni varahommikul.
- 6) Traditsiooniline Eesti Sõjameeste Mälestuskirikus Toris süüdatud Vabadussõja mälestustule viimine 22. juunil tuletervitusteedkonnal paraadiinna Paidesse. Eesti sõjameeste mälestustuli liikus jooksjate kandel esmalt Torist Pärnusse, kus tuld tervitati Iseseisvuse väljakul. Kõnega esines Seltsi esimees Trivimi Velliste, kes samal päeval tutvustas mälestustule tähendust ja teekonda ka Kuku Raadios. Edasi liikus mälestustuli Kaitseväe soomukil Laidoneri seltsi noorte saatel. Tuletervitus leidsid aset Sindis, Väandras ja Türil. Vabadussõja mälestusmärkide juures tervitas mälestustuld kohalik rahvas. Õhtuks jõudis Vabadussõja mälestustuli hoiule Paide Püha Risti Kirikusse. Järgmisel hommikul ühendati mälestustuli Paide Keskväljakul muinastulega, mis oli süüdatud eelmisel õhtul Paide Vallimäel. Vabariigi President saatis paraadilt ühtse võidu- ja jaanitule laiali üle terve riigi.
- 7) 20. augustil esines Seltsi esimees Trivimi Velliste Viimsi mõisapargis Laidoneride mälestusmärgi juures Eesti iseseisvuse taastamisele pühendatud kõnega.
- 8) Kindral Laidoneri traditsioonilise (XXII) olümpiateatejooksu korraldamine Viimsi mõisapargis 23. septembril – koostöös Spordiseltsiga Kalev ja Eesti Kaitseväega. Neljakümnet võistkonda tervitasid avatalitusel Kaitseväe Peastaabi ülem kindralmajor Veiko-Vello Palm ja Viimsi vallavanem Illar Lemetti.
- 9) Aktiivne osalemine vastupanuvõitluse päeva üritustel 22. septembril – s. h. riigivanemate mälestusjumalateenistusel keskaegses Jõelähtme Püha Neitsi Maarja Kirikus (koostöös MTÜ Konstantin Pätsi Muuseumi ja EELK-ga). Kindral Laidoneri Selts korraldas samal päeval Sõjamuuseumis prof. Hubert Kahni raamatu “Täna president Pätsu” esitluse.
- 10) Vabadussõja alguse mälestamine 28. novembril Kaitseväe kalmistul Mälestusehise juures.
- 11) 30. novembril märgiti Seltsi õhutusel ja selgitusel üle riigi Eesti omariikluse põõripäeva. Sel kuupäeval sai Eesti Vabariigi vabaduses elatud päevade arv suuremaks kõigi nelja okupatsiooni all elatud päevade koguarvust (18 950). Tähtpäeva puhul heisati riigilipp Pika Hermanni torni pidulikult, helisesid kirikukellad, Vabadussõja ausammaste juures peeti Kaitseliidu ja Naiskodukaitse osavõtul mälestushetki.
- 12) Eesti sõjaajaloo populariseerimine tutvustavate sõnavõttude kaudu ajakirjanduses.
- 13) Ekskursioonide korraldamine ja juhendamine Tallinna Kaitseväe kalmistul, s.h. Tallinna Naiskodukaitsele 31. oktoobril.
- 14) Kindral Laidoneri elu ja tegevust käsitleva monograafia valmimisele kaasaaitamine.
- 15) Viljandi Vabadussõja ausamba taastamisele kaasaaitmine vastava korjanduse toetamisega – koostöös Viljandi Muuseumi ja Viljandi Muinsuskaitse Ühendusega.

8. Projekti või tegevuste taotletud eesmärk, oodatud tulemus ja mõõtmiskriteeriumid:

Tegevuste eesmärk on olnud, lähtuvalt ülalkirjeldatust, panustada märkimisväärselt ühiskonna ajaloolase harituse edendamisse, pöörates erilist tähelepanu noorsoole. Sõjaajaloo ja vabadusvõitluse süvitsi mõtestamise kaudu on püütud tugevdada noorsoo kaitsetahet ja valmisolekut riigikaitseks. On aidatud igati kaasa Eesti Sõjamuuseumi - Kindral Laidoneri Muuseumi tegevuse eesmärkide saavutamisele. Tulemuste mõõtmiskriteeriumiks on eelkõige ülalesitatud tegevuste kroonika, mis on lähtunud aasta töökavast.

9. Tegevuse ajakava: 1.01.2021 – 31.12.2021

10. Eelarve:

Tulud	Omafinantseering	ESM eraldis	Muu allikas	Kokku
Tulude loetelu				
Töötasu		16 725/ 100%		16 725
Kulud				
Kulude loetelu				
Töötasu		16 725/ 100%		16 725

11. Aruandja kinnitab esitatud andmete õigsust

Aruandja kinnitab, et ta on maksevõimeline, tema vara ei ole sekvesteeritud, tema suhtes ei ole algatatud likvideerimismenetlust ega tehtud pankrotiotsust ja et ta on täitnud kõik kohustused riiklike ja kohalike maksude osas.

Aruandja allkirjaõigusliku esindaja andmed:

Nimi: Jan Enriko Laidsalu

Ametikoht: MTÜ Kindral Johan Laidoneri Seltsi juhatuse liige, tegevjuht

Allkirjastatud: /digitaalselt/

Aruande esitamise kuupäev: 19.01.2022

Korra lisa 2

RIIGIELARVELISE TOETUSE ARUANNE

1. Taotleja nimi: MTÜ Kindral Johan Laidoneri Selts

2. Registrikood: 801002697

3. Taotleja kontaktandmed (postiaadress, telefon, elektronpost): Mõisa tee 1, Viimsi 74001, Harjumaa; tel 53 544 755; jan.laidvalu@gmail.com

4. Taotleja arveldusarve number: LHV: EE937700771002555604

5. Riigieelarvest saadud summa: 4 000 eurot

6. Projekti või tegevuse kirjeldus:

2014.–2016. aastal kulus suurem osa Urmas Salo ajast ning Kaitseministeeriumi ja Sõjamuuseumi eraldatud vahenditest allikmaterjalide ning kirjanduse otsimisele ja läbitöötamisele Eesti ja Läti, samuti Poola arhiivides ning raamatukogudes. Valmis mitme peatüki alustekst. U. Salo töö Laidoneri biograafia koostamisel jäi pooleli seoses tema osalemisega Eesti Vabadussõja ajaloo koostamisel 2016 – 2019. See aitas aga paremini mõista Laidoneri tegevust Vabadussõja ajal ja kindrali 1930-ndate aastate kaitsedoktriini. 2018. aastal eraldatud piiratud toetusega sai juurde hankida arhiivimaterjali. Urmas Salo püüdis Laidoneri-alast uurimistööd jätkata 2020. aastal, kuid seda häiris koroonaeepideemia ja vahendite nappus.

2021. aastaks eraldas Eesti Sõjamuuseum Laidoneri Seltsile Laidoneri biograafia projekti jaoks 4000 eurot. Seltsi taotluses oli summa kokku 7200 eurot, sh U. Salole (FIE-na) 5500 eurot. Laidoneri biograafia koostamiseks kavandati 4500 eurot ja 1939. aastat käsitleva raamatu koostamiseks 1000 eurot ning kujundajale 1600 eurot.

1939. aastat käsitlev raamat pidi olema üheks alusmaterjaliks kindral Laidoneri biograafiale. Taotletust väiksema rahalise toetuse tõttu otsis U. Salo toetust ja tööd mujalt ning sai osaleda Kaitseväe Akadeemia (KVA) Eesti sõjalise mõtte projektis.

Kindral Johan Laidoneri Selts sõlmis kindral Laidoneri biograafia projekti täitmiseks U. Saloga käsunduslepingu. Selle põhjal maksti talle kord kvartalis tehtud maksega seltsi arvelt projekti raha välja (30. märtsil 1500, 20. aprillil 1000, 27. juulil 1000 ja 8. novembril 500 eurot).

FIE lähetuskulude hulgas on sõidukulud välismaale ja Eestis (Tallinna) kokku 249 eurot ning majutuskulud välismaal (436 eurot).

FIE materjalikulude hulgas on biograafia ajaperioodi käsitlevad ajalooramatud ja ajakirjad (772 eurot), fotod (188 eurot), kantseleitarbed (147 eurot) ja koopiad (21 eurot). FIE töökulude ja vahendite kulude seas on arvestatud vajalikud töökoha kommunaalkulud, side- ja internetikulud, transpordikulud ning tehniliste vahendite hankimine. Arhiivimaterjalide digifotod vajasis printimiseks töötlemist.

2021. aasta kevadel ja suvel töötas U. Salo põhjalikult läbi ajakirjanduse materjalid (ajakirjad Sõdur ja Kaitse Kodu, Sõjateadlane, Nädal Pildis 1934-1940, osaliselt ajalehed Päevaleht, Uus Eesti jt)

ning Riigiarhiivi Laidoneri isikufondi digiteeritud arhiivimaterjalid, samuti Filmiarhiivi ja muuseumide fotoarhiivid. Riigiarhiivis uuris Salo veel Sõjavägede Staabi, Kõrgema Sõjakooli ja Sõjakooli materjale. Selle tohutu materjalihulga (üle 20 000 lk) põhjal koostas U. Salo kindral Laidoneri tegevuse kroonika 1934-1940 ja fotokroonika ning fotode andmekogu. Fotokroonika ja vastava andmekogu koostamisel oli abiks autori poeg Madis Salo, kes koostas kõnesoleval teemal gümnaasiumi uurimistöö. Fotokroonika ja andmekogu koostamisel tuli lisaks digiallikatele vaadata ka materjale paber kandjal (nt ajakirjad Sõdur ja Nädal Pildis).

Seejärel uuris Urmas Salo läbi kõik kindral Laidoneri kõnede ja ettekannete tekstid – nii arhiivimaterjalide hulgast kui ka ajakirjadest ja ajalehtedest. Nimetatul põhjal kirjutas Urmas Salo kindral Laidoneri riigikaitse ja välispoliitika teemadel tehtud esinemistest ülevaade, u. 120 lk. Seda ülevaadet täiendas ta muu kirjanduse, mälestuste ning varem Eesti ja Poola arhiividest hangitud kaitseväe väljaõppe materjalide ning diplomaatide ettekannete põhjal. Suuremat tähelepanu pööras U. Salo Johan Laidoneri välispoliitilistele, aga ka mitteavalikele esinemistele. Uudset teavet leidis iseäranis Laidoneri esinemistes 1938. a sügisel (Sudeedimaa kriis), aga mõnevõrra ka 1939. a. kohta. Samuti uuris Urmas Salo kindral Laidoneri kahe adjutandi elulugusid.

Teadusartikkel kindral Laidonerist Kaitseväe Akadeemiale

Järgnevalt kirjutas Urmas Salo teadusartikli Kaitseväe Akadeemia (KVA) Eesti sõjalise mõtte projekti jaoks. Artikli algvariant valmis septembri lõpus ning pärast esialgset retsenseerimist ja täiendamist valmis novembri algul 90 000 tm mahuga (u 40 lk) teadusartikkel „Kindral Johan Laidoneri ettekanded Eesti sõjavägede ülemjuhatajana 1934-1940: riigikaitseline pärand“. Artikkel peaks ilmuma 2022. aastal ajakirjas Sõjateadlane. Töös on käsitletud põhiliselt kindral Laidoneri ettekandeid sõjalise planeerimise ning välis- ja julgeolekupoliitika kohta. Selles on sõjakunsti alase kirjanduse põhjal hinnatud kindral Johan Laidoneri aktiivse kaitse doktriini ning toodud välja ka tema julgeolekupoliitika-alased põhimõtted, samuti ohuhinnangud. Mahuka artikli sissejuhatus esitab kriitilise ülevaate Laidoneri puudutavatest erinevatest allikatest. Sõjalise mõtte projektiga seoses vaatas U. Salo läbi ka Kaitseväe Akadeemia lõpu- või uurimistööd ning artiklid, samas tutvus aga ka erineva asjakohase sõjateadusliku kirjandusega. Sõjalise mõtte projektis U. Salo edasi ei osale.

Töölähetused

2021. a. kevadel, aga mõnevõrra ka sügisel häiris arhiivides ja raamatukogudes töötamist koroonapandeemia. Kahel korral (10.-17. juulil ja 21.-26. septembril) viibis Urmas Salo Varssavis, kus hankis põhiliselt Poola ajalookirjandust, sh ka Poola suhete ja koostöö kohta Eestiga. Poola Digitaalarhiivi oli lisandunud fotosid Laidonerist, kuid neid on võimalik tellida üksnes suhteliselt madala resolutsiooniga. Paremate digikoopiate saamiseks tuleb maksta kõrgemat hinda. Juulis külastas Urmas Salo ka Eesti saatkonda Varssavis ja kohtus suursaadik Martin Rogeriga. Teemaks oli koostatav Laidoneri biograafia ja võimaliku ajalookonverentsi korraldamine Varssavis. Vilniuses

kohtus U. Salo ka tuttava Leedu ajaloolasega. Kavas olnud visiit Lätti jäi sügisel ära koroonast tingitud olukorra halvenemise tõttu.

Kokkuvõte ja järeldused

Kokkuvõttes sai U. Salo poolt 2021. aastal lisaks Laidoneri tegevuse kroonikale ja fotode andmekogule koostatud ülevaade ja tehtud analüüs tema julgeoleku- ja välispoliitilistest seisukohtadest, ohuhinnangust Eestile, suhetest võimalike liitlastega, väljaõppe alastest juhtnõõridest ning hinnatud ülemjuhataja aktiivse kaitse doktriini ja lahingudoktriini. U.Salo hankis juurde olulist ajalookirjandust, sh Poolast.

Ulatuslike allikate ja Laidoneri kõnede läbitöötamine ning kroonika koostamine tõi esile Laidoneri aktiivse tegevuse ka muudes riigielu valdkondades. Kindral osales väga paljudel üritustel ning tema kõnedes on peale riigikaitse, välispoliitika ja sisepoliitika käsitletud pikemalt ka riigi majanduse ja rahandusega seotud küsimusi, samuti kultuuri ja hariduse teemasid.

Seega tuleb Laidoneri biograafias käsitleda rohkem ka neid teemasid, muutes osaliselt raamatu kava. Ühtlasi ilmnis kindrali avalike esinemiste ja muude avalike materjalide allikakriitilise käsitlemise olulisus. Kuna Eesti arhiivides on vähe ülemjuhataja kindral Johan Laidoneri ja Sõjavägede Staabi tegevust ning kaitseplaneerimist puudutavaid salajasi dokumente (enamus viidi 1940. aastal ära Venemaale), siis on Eesti allikate kontrollimisel väga olulised välisriikide diplomaatide (sõjaväeatašeede) ettekanded. U. Salo Lätist ja Poolast hangitud materjalid vajavad siinseks kasutamiseks tõlkimist eesti keelde. Kaitseväe Akadeemia Eesti sõjalise mõtte projekti esimesed uurimistulemused peaks avaldatama 2022. aastal ja seega saab ka neid kasutada Laidoneri biograafia koostamisel.

Üldkokkuvõttes, 2021. aasta töö põhjal saab kinnitada, et kõnesoleva raamatu käsikirja koostamiseks kulub esialgu kavandatud rohkem aega, kuna tuleb pöörata rohkem tähelepanu kindral Laidoneri tegevusele muudes riigielu valdkondades. Varem kirjutatud 2/3 käsikirja alusteksti vajab pärast mitmeaastast pausi täiendavat töötlemist, ülekontrollimist ja värskendamist uuemate allikatega. Vajalik on üles otsida ja tutvuda Välis-Eesti materjalidega, samuti luurematerjali ja saatkondade materjalidega. Filmiarhiivis tuleb läbi vaadata dokumentaalfilmid, milles on kajastatud kindral Laidoneri tegevust või esinemisi. Kindral Laidoneri tegevuse kroonikast 1934–1940 saab, seda täiendades, teha Eesti kaitseväe või Eesti riigikaitse kroonika.

7. Projekti või tegevuste taotletud eesmärk:

Projekti eesmärk on saada kaante vahele põhjalik ja suhteliselt ammendav käsitus Eesti Vabariigi Sõjavägede ülemjuhataja tegevusest Eesti ajaloole üliolulisel perioodil. See tegevus aitab mõista ja mõtestada löiku meie ajaloos, mille osas on endiselt palju vaidlusi, möödarääkimist ja ebaselgust. Oma ajaloo täielikum ja sügavam mõistmine on eeldus Eesti tuleviku kavandamisel.

8. Projekti või tegevuse planeeritud ja tegelik ajakava:

Esialgne eesmärk oli jõuda 2021. aasta lõpuks valmis Kindral Laidoneri biograafia käsikirja koostamisega. Uute asjaolude ilmnemisega kindralit käsitletavates allikates, samuti koroonapandeemiaga seondunud takistuste tõttu eriti Lätis ja Poolas töötamisel lükkus töö valmimine edasi. Siiski on lõviosa tööst 2021. aasta lõpuks tehtud.

9. Kaasfinantseerijad:

Urmas Salo finantseeris projekti osaliselt oma muude projektide arvelt, s.h. uurimistööst Eesti Kaitseväge Akadeemias.

10. Eelarve täitmine:

Tulud/kulud	Kogusumma eelarve/tegelik	Omafinantseering eelarve/tegelik	ESM osalus eelarve/tegelik	Muud allikad eelarve/tegelik
Tulude loetelu	7200			4000
Tulu				
Kulude loetelu	7200			4000
Tegevussuund /allprojekt				
Kulu				
Kulu				
Kulu				
Tegevussuund/ allprojekt				
Kulu				
Kulu				
Kokku üle- /puudujääk				

12. Kohustuslikud lisadokumendid:

12.1 märgistatud kuludokumendid vastavalt juhendile ja lepingule;

Aruandele on lisatud Kindral Johan Laidoneri Seltsi käsundusleping Urmas Saloga, samuti väljavõtted neljast pangaülekandest temale vastavalt lepingus sätestatule.

13. Aruandele võib lisada muud projekti tulemusi ja tegevusi kirjeldavad materjalid, mida taotleja peab vajalikuks

Urmas Salo on kirjutanud mahuka (40 lk) artikli käesoleva projekti aineistikul. Artikkel ootab avaldamist.

14. Aruande esitaja kinnitab esitatud andmete õigsust

Aruande esitaja kinnitab, et ta on maksevõimeline, tema vara ei ole sekvesteeritud, tema suhtes ei ole algatatud likvideerimismenetlust ega tehtud pankrotiotsust ja et ta on täitnud kõik kohustused riiklike ja kohalike maksude osas.

Aruande esitaja allkirjaõigusliku esindaja andmed:

Nimi	Jan Enriko Laidsalu
Ametikoht	Kindral Johan Laidoneri Seltsi juhatuse liige, tegevjuht
Allkiri	/ digitaalne /

Aruande esitamise kuupäev 19. jaanuar 2022